

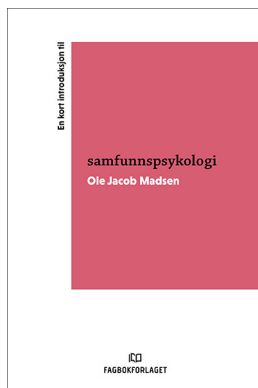
Kampen for fellesskapet

Simen Marenius Ekelund
Sykehuset i Vestfold og privat praksis

Anmelderen har fylt ut interessekonfliktskjema og oppgir ingen interessekonflikter.

En kort introduksjon til samfunnspsykologi gir leseren et omfattende begrepsapparat for å forstå samfunnspsykologiens egenart, fallgruver og muligheter.

BOK *En kort introduksjon til samfunnspsykologi*

FORFATTER Ole Jacob Madsen

ÅR 2025

FORLAG Fagbokforlaget

SIDER 175

Det er flere grunner til å ønske *En kort introduksjon til samfunnspsykologi* velkommen. Spørsmål om hva slags samfunn vi ønsker oss, og hvordan vi ivaretar fellesskap og rettferdighet, er i dag brennaktuelle mange steder i verden. Til tross for at vi ofte trekkes frem som «best i klassen» når det gjelder rettferdighet og sosial utjevning, er heller ikke Norge fri for utfordringer av samfunnspsykologisk relevans. På tross av tverrpolitisk ønske om det motsatte, øker forskjellene mellom fattige og rike (Egge & Skurtveit, 2023). Omtrent ett av ti barn vokser opp i fattigdom (Normann, 2025), og stadig flere blir uføre i ung alder (Ali & Ertesvåg, 2025).

Da samfunnspsykologi alltid må forstås ut fra spesifikke samfunn, er det altså kjærkomment med en norsk introduksjonsbok til fagfeltet. Det er ingen overraskelse at akkurat Ole Jacob Madsen skriver den, med sin årelange interesse for psykologiens rolle i, og påvirkning på, samfunnet. Madsen er psykologspesialist og filosof, samt professor i kultur og samfunnspsykologi ved Universitetet i Oslo.

Samfunnspsykologiens historie

Boken begynner med å beskrive historikken bak det vi på norsk kaller samfunnspsykologi. Flere ulike disipliner, som kulturpsykologi, «societal psychology» og «community psychology» spiller en rolle her, så vel som diverse hendelser og strømninger rundt andre halvdel av forrige århundre. For å definere

disiplinen beskriver Madsen flere sentrale kjennetegn, inklusive en «gjennomgående orientering mot samfunn og fellesskap og konteksten for menneskers liv, fra interpersonlig atferdsmønstre til hele det sosioøkonomiske systemet, som legger mye av grunnlaget for menneskers tanker, følelser og handlinger» (s. 10). Det er ingen enkel øvelse å knytte samfunn og psykologi sammen, men Madsen overbeviser her leseren om samfunnspsykologiens egenart og relevans.

I Norge har disiplinen en særegen fremvekst som blant annet preges av profesjonsutviklingen til norske psykologer. Denne gjør at vi her mer enn i andre land lett forbinder psykologi med klinisk virksomhet. Madsen er imidlertid opptatt av å ikke innsnevre forståelsen av samfunnspsykologi til et spørsmål om profesjon: «Hvis vedkommende forholder seg til samfunnspsykologiens prosjekt og forsøker å utøve den, opererer de uansett som samfunnspsykolog» (s. 39). Uten å gå inn i titteldebatten her gir Madsen gode argumenter for fallgruvene ved en svært klinisk orientert forståelse av psykologien, inklusive faren for å individualisere sosiale problemer til psykiske helseutfordringer.

Samfunnspsykologiens tre pilarer

Madsen beskriver så tre pilarer som utgjør samfunnspsykologiens fundament: Fellesskap, forebygging og empowerment, som hver får sitt kapittel.

Fellesskap forstås som selve verdigrunnlaget for samfunnspsykologi. Kapitlet gir gode og konsise innføringer til sentrale teoretikere som Urie Bronfenbrenner, Isaac Prilleltensky og Émile Durkheim, og engasjerer i både bredde og dybde. Fellesskapets fallgruver, som de tidvis fatale skillelinjene vi skaper mellom *oss* og *dem*, belyses også. Fellesskap kan ifølge Madsen fungere som en buffer mot samfunnsmessige utfordringer som ensomhet, utenforskap og fremmedgjøring. Han stiller likevel nyttige og kritiske spørsmål til sannheter vi tidvis tar for gitt. Et eksempel er om det stemmer at ensomheten faktisk øker i samfunnet – et budskap som ofte gjentas – og hvorvidt utenforskap faktisk er et nyttig begrep eller en «sekkekategori» som kan skjule viktige demografiske nyanser.

Det er derfor kjærkomment at Madsen setter fremmedgjøring på samfunnspsykologers agenda. Fremmedgjøringsbegrepet, som omhandler hvordan vi på ulike måter føler oss fremmede, ubetydelige og maktesløse i samfunnet, er en viktig brikke i forståelsen av vår tids utfordringer. All den tid både ensomhet og utenforskap til dels får sitt pass påskrevet som aktuelle samfunnsutfordringer, skulle jeg ønske at Madsen brukte mer plass på å demonstrere hvordan ulike former for fremmedgjøring er relevante for norske forhold.

De to andre pilarene er av en mer praktisk karakter: *forebygging* og *empowerment*. Forebygging handler om å forhindre fremfor å behandle skade. Madsen innlemmer *helsefremmende arbeid* som en del av dette. Empowerment handler om å gjøre individer i stand til å påvirke og ta kontroll over forhold som påvirker dem. I begge disse kapitlene gir Madsen beskrivelser av forebygging og empowerment som er både inngående og lettfattelige. Særlig fremstillingen av Elizabeth Rochas stigemodell for empowerment er opplysende, og idéene til psykologen Ignació Martín-Baró fra El Salvador om mer historiske og lokale tilnærminger til psykologi er inspirerende beskrevet. Madsen oversetter også en del av disse ideene og begrepene til praktiske betraktninger og forslag. Dette er nyttig lesning – om enn noe underordnet de mer omfangsrike beskrivelsene av konsepter og teori boken tilbyr.

Tiltak etterlyses

Et gjennomgående tema er at forebyggende tiltak og forsøk på empowerment i praksis ofte blir individualiserende strategier som skal lære mennesker å håndtere og tolerere samfunn der det egentlig foreligger behov for strukturelle endringer. I så fall spiller samfunnspsykologien på lag med kreftene som vedlikeholder urettferdighet, fremfor å søke å endre på dem.

Eksempelene Madsen gir på norske tiltak myntet på forebygging og empowerment i boken, blir først og fremst gjenstand for denne typen kritisk analyse, fremfor eksempler på god praksis. Madsen diskuterer dette godt, men jeg savner eksempler på tiltak som er mer i tråd med prinsippene boken skisserer. Finnes de ikke? Er det eksempelvis gode lokale tiltak omkring i norske kommuner, som kunne blitt oppskalert og utvidet? I hverdagen til mange som arbeider med samfunnspsykologiske tiltak, er det ofte snakk om å finne praktiske kompromisser og små steg som samlet drar i riktig retning. Dette mer pragmatiske perspektivet kan tidvis komme i bakgrunnen for konseptene og prinsippene Madsen drøfter.

Samfunnspsykologiens fremtid

I bokens siste kapittel reflekterer Madsen over samfunnspsykologiens fremtidsprospekter. Han trekker her frem retninger som kritisk teori, kritisk psykologi og kritisk samfunnspsykologi for å tydeliggjøre hvilken retning faget kan ta fremover, henimot en disiplin som stiller seg åpent kritisk og transformativ til tingenes tilstand. Det kritiske perspektivet har fulgt boken som en rød tråd, og det er derfor ingen overraskelse at Madsen konkluderer akkurat her.

Noen henter kanskje sitt samfunnspsykologiske engasjement i andre prioriteringer enn endring av samfunnsbetingelser, og retningen Madsen beskriver, vil kanskje resonnerer mindre hos dem. De av oss som er bekymret for at den norske samfunnspsykologien allerede har beveget seg for langt unna sine kritiske røtter, kan derimot hente mye i dette kapittelet. Andre vil lure på om man blander fag og politikk her. Madsen utforsker og reflekterer godt over denne grensegangen flere ganger i boken, og særlig her ved avslutningen.

En kort introduksjon til samfunnspsykologi oppleves som et bevisstgjøringsprosjekt om samfunnspsykologiens historikk, fallgruver og potensial. Den som søker en grundig forståelse for hva rollen som norsk samfunnspsykolog kan, eller bør, innebære, vil streve med å finne et bedre utgangspunkt enn dette. Veien fremover ligger i å utvikle og synliggjøre praksisformer som tar samfunnspsykologiens transformative potensial på alvor.

Referanser

- Ali, I. & Ertesvåg, F. (2025, 13. februar). Nye tall fra Nav: Antall uføre bare vokser og vokser. VG. <https://www.vg.no/nyheter/i/lwmz0M/nye-tall-fra-nav-6-400-flere-ufoere-i-2024#:~:text=Flere%20unge%20uf%C3%B8retrygdede,arbeid%20eller%20skole%2C%20sier%20Asheim>.
- Egge, J. H. & Skurtveit, S. (2023, 10. mars). Fersk rapport slår fast: Norge har ikke lyktes med å utjevne sosiale ulikheter. NRK. <https://www.nrk.no/trondelag/fersk-rapport-viser-at-de-sosiale-ulikhetene-i-norge-har-okt-siden-2014-1.16327946>
- Normann, T. M. (2025, 5. februar). Lavere andel barn med vedvarende lavinntekt i 2023. SSB. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/lavere-andel-barn-med-vedvarende-lavinntekt-i-2023>